

ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. У статті здійснено фронтальний аналіз бібліографічних покажчиків. Доведено, що педагогічна преса є важливим джерелом для вивчення історії педагогіки. Визначено соціальні функції історіографії – вагомого «сховища» значного масиву фактичного матеріалу для вивчення особливостей розв’язання конкретних проблем у певний історичний період.

Ключові слова: бібліографічна статистика, історіографія, періодична преса, фахова періодика.

Аннотация. В статье осуществлен фронтальный анализ библиографических указателей. Доказано, что педагогическая пресса является важным источником для изучения истории педагогики. Определены социальные функции историографии – весомого «хранилища» значительного массива фактического материала для изучения особенностей решения конкретных проблем в определенный исторический период.

Ключевые слова: библиографическая статистика, историография, периодическая пресса, профессиональная периодика.

Summary. The article presents the frontal analysis of bibliographies. It is proved that pedagogical press is an important source for studying the history of education. The periodical press has a large volume of the chronicle, documentary, personal information. A researcher can follow the tendencies of public progress, world view of that time society and forming of spiritual and material values. To the periodical press peculiar timely reflection of events, actual reports, statistical information. It forms the informative base of events of corresponding epoch.

Research showed that the periodical press was a valuable information generator for historical and pedagogical researches. It contains data about the decision of row of pedagogical problems in a certain historical period.

Author defined social functions of historiography – weighty "storage" considerable array of factual material for studying the singularities of a solution of specific problems in a certain historical period.

Keywords: bibliographic statistics, historiography, periodical press, professional periodicals.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. В час реформаторства та освітніх пошуків виникає потреба модернізації теоретико-методичних засад освітньо-виховних процесів задля забезпечення якості надання освітніх послуг, що є неможливим без екскурсу в історіографію проблеми.

Великий обсяг відомостей для досліджень містить періодична преса, а насамперед, газети та журнали. Вони охоплюють великий обсяг інформації: хронікальної, документальної, особової та інших форм, вони є дзеркалом культури тогочасного суспільства – відображають відповідні думки, тенденції суспільного розвитку, прямо чи опосередковано пропагують певні матеріальні й духовні цінності, відображають та інтерпретують явища та процеси, думки і погляди, тим самим впливаючи на духовно-моральний стан людей, формуючи в суспільстві певний світогляд.

Аналіз наукових досліджень. Проблеми розвитку педагогічної періодики стали предметом розгляду у працях сучасних науковців: О. Адаменко, І. Зайченко, С. Гармаша, С. Лободи, К. Присяжнюк, Н. Побірченко, А. Пугач, та ін.

На особливу увагу заслуговують бібліографічні видання з проблем педагогічної періодики, створені педагогами-дослідниками на різних етапах розвитку історико-педагогічної науки: «Педагогическая библиография. Системный указатель книжной и журнальной литературы по вопросам народного просвещения за 1917-1924 гг.» (М., 1925-1926); «Системный указатель» (М., 1960); Педагогическая библиография (М., 1967, 1970, 1973); Е. Днепров, «Советская литература по истории школы и педагогики дореволюционной России 1918-1977. Библиографический указатель» (М., 1979) та ін.

Преса як історичне джерело виконує й іншу роль, що визначає її цінність для наукових досліджень – її властиве оперативне і безпосереднє відображення подій, актуальних на свій час повідомлень, містить статистичну інформацію, рішення і постанови органів влади та суспільних об'єднань громадян, інформація при цьому подається в певній хронологічній послідовності, що формує інформаційну базу події відповідної епохи.

Мета даної статті: на основі фронтального аналізу статистики історико-педагогічної літератури виявити і узагальнити основні напрями пошуку педагогічних знахідок та соціальної значимості історіографії.

Виклад основного матеріалу: Важливим для нового витка у розвитку педагогічної науки є переосмислення значення педагогічної преси – невичерпного дослідницького джерела для проведення історико-педагогічних досліджень.

На відміну від масового сегменту преси, яка характеризується як громадсько-політична, розважальна (тобто у більшості випадків спрямована на масову аудиторію, незалежно від таких ознак як статево-вікові особливості, погляди, власні інтереси), існує фахова преса, призначена для обмеженого кола читачів.

Зокрема, цільовий характер педагогічної преси проявляється в її призначенні для науковців, педагогів-практиків, студентів педагогічних ВНЗ, фахівців, що займаються освітньою діяльністю, й загалом, для всіх тих, кого цікавлять проблеми педагогічної науки і освіти.

Теоретик історії педагогіки В. Струмський зазначав, що вивчення, узагальнення зразків фахової періодики, дає можливість досліднику економити час, дозволяє не повторювати уже зроблених помилок та прорахунків і не відкривати уже досліджені істини [8,с. 11].

Бібліографічна статистика дає можливість найбільш раціонально ставити задачі дослідження, які з'являються після критичного аналізу історіографії проблеми. На важливість історіографічних розвідок вказує і академік М. Нечкіна, оскільки визначивши соціальні функції історіографії можна пізнати минуле, сучасність і майбутнє, аналізуючи її закони розвитку, історія

педагогіки отримує можливість впливати на хід і напрями сучасних наукових досліджень [3, с.22].

Разом з тим, при опрацюванні педагогічної преси в історичному контексті необхідно враховувати два основних аспекти. Зміст першого полягає в тому, що вона все ж таки має публіцистичний характер: публіцистичний стиль подання матеріалу, літописний характер, оскільки в хронологічному порядку відображаються події і факти, що відбуваються в освітньому просторі, водночас вона має наукову цінність, оскільки відображає значний науково-творчий потенціал освітньої сфери, спеціальні педагогічні знання, необхідні в практиці освітян. Другий аспект виявляється в тому, що в періодиці знаходять відображення суспільно-політичні, економічні, соціально-культурні особливості певного історичного часу, за якого публікувався той чи інший матеріал. Відповідно, досліджуючи педагогічну пресу певного часу, необхідно абстрагуватись від часових нашарувань, ідеологічних спрямувань, та враховувати наявність цензури, що супроводжувала українську, радянську періодику протягом всього ХХ ст.

Дослідник Е. Дніпров у передмові до бібліографічного покажчика «Радянська література з історії школи і педагогіки дореволюційної Росії», доводить, що легко можна знайти в «старині» зерно новітньої думки, варто тільки перенести її на сучасність [1, с. 3].

У даному бібліографічному покажчику представлені 8202 роботи та 835 дисертаційних досліджень з історії школи та пошуків модернізації та розвитку педагогіки. Зокрема, історія школи і педагогіки розглядається в 6774 публікаціях і 437 дисертаційних дослідженнях; історія школи та педагогічної думки різних народів – 1315 роботах та 324 дисертаціях; народна педагогіка – 113 робіт та 28 дисертацій. Із загальної кількості публіцистичних статей 57,4% - характеризують творчість окремих педагогів та діячів просвіти, 1/3 – складає історія народної освіти; 43,7% - публікації про персоналії [1, с. 5].

Таким чином, навіть ці цифри дають нам змогу констатувати, що з історії школи і педагогіки серед публіцистичних видань переважають роботи

персоніфікованого плану, складаючи 54,4 % від всіх публікацій «радянського періоду».

На думку А. Пугач, педагогічну періодику слід розглядати як складову загального історико-педагогічного процесу України, адже основу публікацій становить інформація про освітянські події та факти, які відбувались у дійсності. Зважаючи на те, що фахова преса здійснює завдання концентрації навколо видань вагомого науково-творчого потенціалу галузі, на її шпальтах знайшов відображення процес нагромадження і систематизації спеціальних педагогічних знань, відтворений на тлі суспільно-політичних, економічних і соціокультурних явищ певного етапу суспільного поступу країни [7, с. 5].

На основі досліджень бібліографічних описів можна структурувати етапи розвитку української педагогічної преси, серед яких основним етапом на даний час за тривалістю і сукупністю публікацій був радянський період. Зокрема, С. Лобода провела значні історіографічні дослідження української педагогічної преси ХХ ст. [5, с. 19]. Дослідниця здійснила історіографічне дослідження, в якому наводить повний перелік педагогічних праць, опублікованих на сторінках українських періодичних видань за 3 етапами:

1. Праці педагогів, що публікувались переважно у періодичних виданнях на території Західної України (1900 – 1920 рр.).
2. Дослідження радянських науковців, на які значний вплив мала ідеологія тоталітарної системи та цензурні обмеження (1920 – 1990 рр.).
3. Наукові праці, публіковані в періодичних виданнях за часів незалежності України (після 1991 р.) [5, с. 19].

З поміж небагатьох історіографічних джерел заслуговує на увагу бібліографічне видання «Библиография статей, опубликованных в журнале «Педагогика» («Советская педагогика») в 1937–2002 гг.» (Москва, 2003) [25, с. 8], підготовлене у 2003 р. до 60-річчя Російської Академії освіти. На сторінках цього довідкового видання представлена тематика публікацій журналу «Советская педагогика» (з 1992 р. – «Педагогика») за 65 років, подана у вигляді щорічних тематичних покажчиків статей.

Вивчення педагогічних явищ минулого історією педагогіки передбачає використання бібліографічних покажчиків в яких зберігається значний науковий масив інформації, що накопичувалась у джерельній базі, тобто тих знань, розробок, результатів творчих пошуків, думок та ідей освітян, подій та заходів, що відбувались в освітньому середовищі, що знайшли своє відображення в історичних джерелах.

Висновки. На основі дослідження бібліографічних описів публіцистичних видань, дійсно, можна структурувати, хронологічно вибудовувати історіографію історико-педагогічних проблем. Виокремленні та згруповані публікації дають можливість науковцям встановити актуальні проблеми педагогічної науки, її методології, виховання, навчання і освіти, розвитку системи вітчизняної та зарубіжної народної освіти.

Водночас, публіцистичні праці, структуровані в бібліографічні покажчики, дають змогу прослідкувати за змінами суспільних поглядів на значення освіти, проаналізувати досягнення і прорахунки в історії педагогічних концепцій.

Подальші історичні розвідки до вивчення та аналізу бібліографічних покажчиків дозволять збагатити джерельну базу, сприятимуть підвищенні наукового рівня досліджень.

Список використаної літератури:

1. Днепров Э.Д. Советская литература по истории школы и педагогики дореволюционной России. 1918–1977. Библиографический указатель / Э. Д. Днепров. – М.: АПН СССР, 1979. – 432 с.
2. Історичне джерелознавство: підручник / [Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін.]. – К. : Либідь, 2002. –488 с.
3. Нечкина М.В. История истории (Некоторые методологические вопросы истории исторической науки) / М.В Нечкина // История и историки.– М.: Наука, 1965. –425 с.
4. Лобода С. М. Проблема педагогічної творчості вчителя на сторінках української педагогічної преси ХХ століття : короткий бібліогр. покажч. / С.

- М. Лобода ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-тетімені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 67 с.
5. Лобода С. М. Українська педагогічна періодична преса ХХ століття : історико-бібліогр. дослідження / С. М. Лобода ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-тетімені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 120 с.
 6. Пугач А. До питання методології дослідження періодичної преси / А. Пугач // зб. наук. праць: Педагогічні науки. Вип. 40. – Херсон: ХДУ, 2005. – С. 110–115.
 7. Пугач А. В. Проблеми підготовки вчителя до професійної діяльності в українській педагогічній періодиці (20-ті– початок 30-х років ХХ ст.). : дис. на здобуття наук. ступеня канд.пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А. В. Пугач ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2008.– 237с.
 8. Струминский В. Я. Педагогика Киевской Руси как предмет исторического изучения // Ученые записки государственного научно-исследовательского института школ НКП РСФСР. – 1940. – Т. III. –вып. 1. – С. 80-106.

Відомості про автора: Цимбал-Слатвінська Світлана Володимирівна – к.п.н, ст. викладач кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Коло наукових інтересів: історико-педагогічні дослідження.